

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационен труд на тема

"ИНТРАТЕКСТУАЛНА СЕМАСИОЛОГИЯ НА ПОНЯТИЕТО *ДИЙН* В КОРАНА",

представен от ас.Иван Петров Дюлгеров,

докторант на самостоятелна подготовка по професионално
направление 2.1. Филология /Арабско езиковедение/

Рецензент: проф. дфн Пенка Велкова Самсарева,

шифър /05.04.21/ Ирански езици; семитско-хамитски езици; тюркски
езици; монголски езици; угро-фински езици /съвременен арабски език/
член на научното жури /пенсионер/

Представеният за защита дисертационен труд е предназначен за обсъждане от научно жури, определено със заповед № РД 38-438 /22.06.2016 г./ на Ректора на СУ "Св. Кл. Охридски" проф. дфн Анастас Герджиков.

Ас. Иван Петров Дюлгеров е роден на 28.08.1968 г. в гр. Пловдив. През 1987 г. завършва Немската езикова гимназия "Б. Брехт", Пазарджик. Завършва висшето си образование като бакалавър в специалност Арабистика към ФКНФ, СУ "Св. Кл. Охридски" през 1994 г. Работи като хоноруван преподавател по арабска фонетика и лексикология към Катедрата по арабистика и семитология към ФКНФ /1995 - 1997 г./. През периода 1995 - 1997 г. е редовен докторант по съвременен арабски език към същата катедра, а от 1997 г. е редовен асистент към Катедрата по арабистика и семитология, където преподава фонетика, лексикология и практическа граматика на арабския език. Работил е като учител по арабски език в ЕСПУ "У. Гладстон", София /1995 г./, като преводач-говорител в БНР "Арабска редакция" /на щатна длъжност на половин работен ден /1995 - 1996 г./, хоноруван преподавател по арабски език във Варненския Свободен университет /1995 - 1996 г./, преводач от арабски език /Втори пехотен батальон, Кербала, Ирак /2004 г./.

За периода 10.01.2013 г. - 10. 01.2016 г. ас. Иван Дюлгеров е зачислен на докторантура на самостоятелна подготовка по професионално направление 2.1. филология /Арабско езиковедение/ към катедра "Арабистика и семитология", ФКНФ, СУ "Св. Кл.

Охридски". По решение на ФС на ФКНФ е отчислен с право на защита, считано от 10.01.2016 г.

Представеният за защита дисертационен труд е сериозно научно изследване в областта на семасиологията на кораничния текст и по-конкретно разглежда интратекстуалната семасиология на понятието *дийн* в Корана. В резултат на своите задълбочени наблюдения докторантът достига до важни изводи и предложения.

Темата на предложението за защита труд е дисертабилна. Работата е структурирана правилно. Общият обем на дисертацията е 371 страници, които включват: Бележки по оформянето на текста /с. 4-6/; Уводни думи /с. 7 - 10/; Глава I /с. 11-103/, Глава II /с. 104 - 215/; Глава III /с. 216 - 330/; Изводи, обобщения и приноси /с. 331 -337/; Библиография /с.338 - 371/, съдържаща 281 заглавия, от които на арабица 142 броя, на кирилица - 20 броя, на латиница - 106 броя, както и онлайн ресурси - 13 броя. Подборът и боравенето с библиографския материал показват обстойното запознаване на дисертанта с научните постижения в изследваната област, както и умението му да изразява и аргументира позициите си по тях.

Прави добро впечатление позицията на докторанта да представя висока оценка на предшестващите го автори, допринесли в немалка степен за решаването на разглеждания в дисертацията въпрос.

В "Уводни думи" дисертантът представя подробна информация за Корана и неговото изучаване, за най-често назоваващите го коранични лексеми, посочвайки конкретни статистически данни, означаващи тяхната употреба. Специално подчертава, че в своя анализ се ръководи от разбирането за Корана като цялост, като система, чийто съставни елементи са взаимосвързани и имат свои собствени отношения, което определя неговата интратекстуалност и довежда до запазването на информацията за фонологичните, морфологичните и синтактичните измерения на текста. В основата на разглеждания труд докторантът изхожда от разбирането, че, преминавайки в текста на Корана и развивайки евентуално ново значение, предкораничната лексема *dDnun* не се превръща в друга лексема, т.е. не се стига непременно до омонимия. Основателно е при подобно решение в изследването да се прилага методът на интратекстуалната семасиология. В центъра на изследването е поставена една единствена коренна морфема /*d-y-n*/, при което се анализират интратекстуалните аспекти, формирани с участието на различните ѝ лексикални реализации. Основната цел на докторанта е да разкрие семасиологичните измерения на представата за *религия* в Корана от гледна точка на понятието *dDnun*.

В Глава I "Обект и метод на изследването" ас. Ив. Дюлгеров представя Корана като обект на изследването във връзка с методите, по които той е бил и бива изучаван, правейки кратък преглед на най-често назоваващите го коранични лексеми. Специално внимание се отделя на тезата за историчността на Корана и неговата роля в обществото. В резултат на своите пространни и задълбочени наблюдения върху начините на изследването на Корана, дисертантът достига до извода, че Коранът трябва да бъде изследван като цяло, като система, чийто съставни елементи са взаимосвързани и имат свои собствени отношения. Естествено е при използването на подобна методология на преден план да излезе интратекстуалността на Корана, в чиято област е разработен дисертационният труд. Методът на изследването се отъждествява със семасиологията, изследваща единиците на езика в рамките на лексематичното му равнище и още по-често се посочват вариантите им /алосемите/, чрез които те се реализират в речта. Своето решение за избора на темата на настоящото изследване дисертантът обосновава с факта, че *dDnun* е може би най-емблематичната лексема за понятието "религия" в Корана. Намирам за правилно и убедително аргументирано с конкретни факти решението на дисертанта да определи като изначален семантичен признак, който да се възприема като "крайъгълен камък" в семантичната структура на лексемата *dDnun*, значението "съд". Очертават се две страни на едно семантично цяло, като едната страна се заема от "съд", а другата - от "закон" и от "дела", при което семантичното цяло естествено се подразделя на две части: /закон -> съд/ и /дела -> съд/, които представляват двете страни на едно цяло, но съществуват на различни нива.

Прави добро впечатление, че при анализа на разглеждания въпрос докторантът се опира на мненията на множество известни авторитетни арабски и чуждестранни автори - езиковеди, автори на едноезични и двуезични арабски речници, на тълкуванията в преводите на Корана на различни езици и др. Авторът отбелязва с благодарност възможността при разработването на настоящия труд да се възползва от превода на Корана на български език от проф. Цв. Теофанов.

В Гл. II. "Религията - естествена и без принуда" въз основа на детайлен интратекстуален семасиологичен анализ докторантът достига до разбирането, че според Корана да се проявява искреност в делата, по които ще се определя въздействието на човека, е природно заложено у него. На базата на конкретни коранични знамения дисертантът показва, че ислямът е представен като природосъобразно действие на елементите на цялата вселена. акцентира на схващането, че като

естествена и природно заложена у човека, като предполагаща активното му самоповярване на Бога, религията би следвало да е и извънредно важна част от живота му. Съблюдавайки и въплътявайки в дела закона на Всевишния, вярващият човек се надява на спасение в отвъдното. При анализа на много знамения се посочва конкретната алосома, чрез която се реализира *dDnun*.

В Глава III. "Религията като спасение, жизненоважна или погрешна" се разглежда подробно въпросът, свързан с усилието на индивида да посвещава делата си на Бога, за да достигне до своето спасение, както и пътят, който следва и програмата, която изпълнява. Погрешната религия, заявявана най-често като проявяваща се в делата на хората, отколкото в някаква определяща делата им теоретична рамка, се отнася към съдружаващи и към невярващи. Коранът определя тази религия като единствената възможна алтернатива на природнозаложената у човека естествена и правилна религия. И тук при анализа на много от знаменията се посочва конкретната алосома, чрез която се реализира понятието *dDnun*.

Информацията относно изводите, обобщенията и приносите на дисертационния труд е представена в края на работата под отделно заглавие "Изводи, обобщения и приноси". Намирам за положително решението на докторанта в края на всяка глава да бъде представена кратка информация, явяваща се обобщение по разглеждания въпрос, която същевременно се явява и свързващо звено със следващата глава.

В края на гл. I е отразено, че същинската представа за понятието религия в Корана е свързана именно с посочените в дисертацията 77 реализации на корена */d - u - n/*. Контекстите, в които се появяват, са "небесни" /Божии/ или "земни" /човешки/. Според дисертанта във всички тези реализации се визира онзи етап от механизма, наричан *dNnun*, който предшества възкресението и съдния ден /с. 102/.

В края на гл. II. е обобщена концепцията на Корана за религията като естествен акт, в който волно или неволно участва цялата вселена. Авторът подчертава, че именно затова, когато човек живее в хармония с вселената, той, съгласно с текста на Корана, посвещава религията си на Бога. Спазван бива Божият закон и делата се извършват според него и с мисълта за Неговия съд /с. 215/. В гл. III. авторът достига до извода, че от анализа на разглежданите знамения става ясно, че погрешната религия най-често е визирана чрез алосомата /дела -> съд/ и от гледна точка на Корана тази религия е единствената възможна алтернатива на природозаложената у човека естествена и правилна религия

В "Изводи, обобщения и приноси", последния раздел на дисертацията, докторантът представя своята лична оценка за получените резултати от изследването, с която оценка съм напълно съгласна.

Основните приноси на дисертационния труд:

- Дисертацията е посветена на едно от най-ключовите понятия в Корана - *dNnun*, което е наложило да се разгледат всички негови реализации, свързващи се по традиция с представата за религия.

- За първи път се осъществява подробно интратекстуално семасиологично изследване на лексемата *dNnun* във всички знамения /общо 77 броя/, в които тя се реализира в значение, различно от това на "съд".

- Формулира се и се доказва с конкретни примери тезата, че *dNnun* в Корана се проявява не като различни лексеми, които са в отношение на омонимия помежду си, а като една лексема с три аloseми - /Q -> съд/, /закон-> съд/ и /дела -> съд/.

- Особено важен и обоснован е изводът, че доколкото Коранът е насочен към човека, то в него по-често се реализира аloseмата /дела -> съд/, която отразява индивидуалната страна на религията, докато наиндивидуалната страна на религията, която обединява хората и генерира от тях общност пред Бога, е отразявана от аloseмата /закон -> съд/.

- Прави впечатление убедителната мотивация на докторанта в резултат на последователното прилагане на метода на интратекстуален семасиологичен анализ да достигне до определени предложения, свързани с конкретни лексеми от текста на Корана.

За участието си в настоящата процедура по защита на докторската дисертация ас. Ив. Дюлгеров е представил 7 публикации, отнасящи се за периода 2011 - 2015 г., които са отпечатани в авторитетни научни списания; Годишника на ВИИ, София; НИЦ към ВИИ, София; Сборник, издаден от УИ "Св. Кл. Охридски", София; Сборник с доклади от Четвъртата конференция на Международния съвет за арабски език, състояла се в Дубай, ОАЕ. Три от посочените публикации представляват доклади и лекции на автора, изнесени в страната и в чужбина. Всички те са много тясно свързани с темата на дисертационния труд.

Авторефератът включва всички важни моменти на изследването и е изготвен съобразно изискванията. В него се съдържа характеристика на дисертационния труд, където се отбелязва обектът и предметът на изследването, целта и задачите на изследването, както и актуалността

на изследвания проблем. Представено е кратко съдържание на дисертационния труд, очертани са неговите приноси и приложимостта му - теоретична и практическа. Посочени са публикациите по темата на дисертационния труд, а също и докладите и лекциите по темата на дисертацията, които са изнесени в страната и в чужбина. На края се посочва библиография на литературата, цитирана в автореферата., съответно на кирилица и латиница.

Докторантът е взел под внимание и е коригирал бележките, които бяха направени по време на вътрешното обсъждане на труда.

В заключение трябва да отбележа, че представеният дисертационен труд е с безспорен приносен характер и отговаря на всички критерии за исканата степен. Въз основа на това препоръчвам с пълна убеденост на почитаемото научно жури да вземе решение за присъждане на ас. Иван Петров Дюлгерев образователната и научна степен "доктор" по професионално направление 2.1. Филология /Арабски език/.

12.09.2016 г.
София

Рецензент: 
/проф. дфн Пенка Самсарева/